

Prof. Wojciech Chudziak
Instytut Archeologii
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Ocena dorobku naukowego dr Marcina Wołoszyna ze szczególnym uwzględnieniem jednotematycznego cyklu prac zatytułowanego *Polska a cywilizacja bizantyjsko-ruska w VI-XIII w. na tle europejskim. Archeologia, numizmatyka, historia*, wskazanego jako osiągnięcie badawcze stanowiące podstawę do przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie archeologia

Polska historiografia wczesnego średniowiecza przez wiele dekad zdominowana przez studia dotyczące plemiennych społeczeństw nadwiślańsko-nadodrzańskich oraz państwa wczesnopiastowskiego w niewielkim stopniu sięgała w okresie powojennym po zagadnienia związane z kontaktami polsko-ruskimi i polsko-bizantyjskimi. Zasadniczy przełom w tym zakresie nastąpił na początku lat 90-tych XX wieku, co wiązać należałoby w pierwszym rzędzie z ogólnymi przemianami społeczno-politycznymi mającymi miejsce wtedy w Europie Środkowej i Wschodniej umożliwiającymi podejmowanie „trudnych” tematów archeologii pogranicza polsko-ruskiego. Skutkiem tego jest znaczący postęp prac badawczych nad problematyką cywilizacji bizantyjsko-ruskiej i jej oddziaływań w Europie, który nastąpił w ostatnich dwóch dekadach zarówno pod względem źródłoznawczym, teoriopoznawczym, jak i metodologicznym. Szczególną rolę w zintensyfikowaniu studiów na tym zagadnieniu przypisać należy doktorowi Marcinowi Wołoszynowi, który należy obecnie do ścisłego grona najbardziej aktywnych i efektywnych polskich badaczy zajmujących się problematyką cywilizacji bizantyjsko-ruskiej i wschodniego pogranicza Lechitów we wczesnym średniowieczu. Od lat konsekwentnie, a przede wszystkim, co najważniejsze, kreatywnie realizuje interdyscyplinarne studia dotyczące wielu aspektów życia społeczno-kulturowego społeczeństw szeroko rozumianego pogranicza polsko-ruskiego. Podstawę źródłową jego studiów stanowią źródła archeologiczne oraz gruntowna znajomość źródeł pisanych, czemu sprzyja podwójne wykształcenie pana Doktora zarówno w zakresie archeologii, jak i historii.

Definiując swoje osiągnięcie badawcze będące podstawą do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego w ramach cyklu publikacji dotyczących problematyki wielorakich relacji Polski i kręgu bizantyjsko-ruskiego Pan Doktor Marcin Wołoszyn wyróżnił trzy główne bloki tematyczne, którym przyporządkował określone prace z reguły swojego

autorstwa lub współautorstwa z zaznaczonym wysokim wkładem swojej pracy. Pierwszy z nich dotyczy występowania źródeł numizmatycznych pochodzących z wczesnego Bizancjum na terenie Europy środkowej, w tym Polski. Wielką zasługą habilitanta dobrze uświadamiającego sobie potrzebę współpracy zespołowej jest zorganizowanie konferencji międzynarodowej na ten temat, a przede wszystkim zredagowanie książki będącej pokłosiem tej konferencji *Byzantine Coins in Central Europe between the 5th and 10th century* (Kraków 2009), stanowiącą w istocie bezcenną publikację analityczno-źródłową zawierającą pierwszy tego rodzaju katalog znalezisk bizantyjskich z Europy Środkowej. W ramach powyższej monografii opublikował On dwa artykuły dotyczące monet wczesnobizantyjskich z Polski i chronologii ich napływu, zawierając w nich wiele istotnych ustaleń, weryfikujących dotychczasowe obiegujące opinie na ten temat (wg załącznika nr 2 : pozycja 1-2). Uzupełnieniem osiągnięć w ramach tego bloku tematycznego jest współautorski artykuł dotyczący bizantyjskich monet z terytorium Białorusi, dzięki czemu wprowadził On do obiegu naukowego dane źródłowe z terenów słabo pod tym względem dotąd opracowanych (wg załącznika nr 2: pozycja 3).

Kolejny blok tematyczny zgłoszony jako osiągnięcie badawcze dotyczy kontaktów polsko-bizantyjsko-ruskich, kształtowania się pogranicza polsko-ruskiego i chrystianizacji Europy Środkowo-Wschodniej. Podobnie jak w przypadku pierwszego bloku, tak i tutaj zwieńczeniem studiów prowadzonych przez habilitanta na tym polu badawczym jest imponująca seria pięciu artykułów opublikowana w ramach dwutomowej monografii pt. *Rome, Constantinople and Newly-Converted Europe, U źródeł Europy Środkowo-wschodniej*, współzredagowanej przez M. Wołoszyna i będącej pokłosiem międzynarodowej konferencji zorganizowanej w Krakowie w 2010 roku. Zasadniczo dotyczą one prawosławnych dewocjonałów pochodzących z państwa wczesnopiastowskiego, terenów Bałtyjskich oraz pogranicza polsko-ruskiego. I choć trzy z nich napisana została na zasadach współautorskich to jednak wkład pracy habilitanta w powstanie każdej z tych publikacji był niewątpliwie dominujący (wg załącznika 4: około 65-80%). W artykułach tych zawarto w pełni profesjonalne opracowania znalezisk pod kątem ich analizy typologiczno-chronologicznej oraz pochodzenia, wprowadzając do obiegu naukowego wyczerpujący na obecny stan badań zasób informacji na ich temat, włącznie z weryfikacją wielu poglądów sformułowanych wcześniej w literaturze przedmiotu (wg załącznika 2: pozycja 6-8, 10-11). Ich wartość źródłowa, podobnie jak całego dzieła jest nieoceniona. Prace te nie miały jednak charakteru li tylko analitycznego. Znaczącą ich część zajmują kwestie interpretacyjne dotyczące określonych problemów wiążących się z występowaniem tego rodzaju

przedmiotów. Opinie wyrażane przez dr M. Wołoszyna są dobrze przemyślane, przekonująco uzasadnione i oparte na gruntownej znajomości materiału źródłowego (m.in. kwestia różnic w manifestowaniu religijności w kręgu religii łacińskiej i prawosławnej, kwestia pochodzenia poszczególnych zabytków itp.). W tym samym bloku tematycznym habilitant zgłosił również dwa inne, samodzielnie napisane artykuły dotyczące modelu chrystianizacji Europy Środkowo-Wschodniej (wg załącznika 2: pozycja 4-5). Z punktu widzenia oceny dorobku naukowego pod kątem znaczącego wkładu w rozwój archeologii to bardzo ważna część dokonań Pana Doktora. Obie prace mają charakter problemowy i poruszono w nich zagadnienia kluczowe dla zrozumienia różnic między obszarami chrystianizowanymi przez kościół rzymski i prawosławny. Specjalne miejsce w swoich rozważaniach Autor poświęcił kwestii *dwójwierija*, czyli synkretycznej formy wierzeń pogańskich i chrześcijańskich zmaterializowanej w postaci określonych praktyk pogrzebowych. Wkład w dyskusję na ten temat habilitanta jest znaczący, tym bardziej, że uwzględnił On zarówno źródła archeologiczne, jak i pisane objaśniające charakter bizantyjskich praktyk pogrzebowych.

Trzeci i ostatni blok tematyczny dotyczy kształtowania się pogranicza polsko-ruskiego i Europy Środkowo-Wschodniej, a zwłaszcza rejonu tzw. Grodów Czerwieńskich. To jeden z najważniejszych problemów podejmowanych przez habilitanta w kilku wskazanych artykułach opublikowanych po uzyskaniu stopnia doktora (wg załącznika 2: 9, 11-12). I w tym przypadku osiągnięcia Pana Doktora są niekwestionowalne. W sposób erudycyjny dokonał On analizy źródeł pisanych dotyczących omawianej problematyki, zaprezentował historię badań jej poświęconych oraz opracował wiele kategorii zabytków pochodzących ze spektakularnych odkryć w Czermnie, co pozwoliło mu na wnioskowanie dotyczące genezy i funkcji Grodów Czerwieńskich. Całkowicie wypada zgodzić się z tezą, że ze względu na liczbę dewocjonałów, pieczęci i utensyliów kupieckich, miejsca te należy traktować jako „rozległe zespoły osadnicze o dużym znaczeniu handlowym”, choć ostateczne wnioski będzie można sformułować dopiero po przeprowadzeniu systematycznych, szeroko płaszczyznowych badań wykopaliskowych umożliwiających bardziej szczegółowe wnioskowanie w tej materii.

Na specjalną uwagę zasługuje w związku z tym artykuł dotyczący wyników badań w Czermnie, powszechnie uznawanych w środowisku jako jedno z najważniejszych dokonań polskiej archeologii wczesnego średniowiecza ostatniej dekady, mimo podkreślanej przez niektórych badaczy kontrowersyjności zastosowanej metody (wykrywacz metali). Znaczący udział Pana dr Marcina Wołoszyna w opracowaniu wyników tych badań jest

niekwestionowany. Artykuł na ten temat, stanowiący wstępne sprawozdanie z badań, ukazuje wyjątkową wartość historyczną i naukową tego odkrycia, a przede wszystkim wypukła bardzo ważny problem konserwatorski związany z prawną ochroną takich miejsc.

Wszystkie te dokonania pozwoliły w efekcie habilitantowi na sformułowanie syntetycznych wniosków dotyczących pogranicza polsko-ruskiego i szerzej rzecz ujmując, różnic kulturowych pomiędzy terytorium ruskim i polskim stanowiącym strefę kontaktu cywilizacji łańciskiej i bizantyjskiej. Bardzo cenne są przemyślenia Pana Doktora dotyczące procesów formowania się cech kultury materialnej Rusi i Polski czy też akulturacji Europy Środkowo-wschodniej określonej przez Niego mianem rhomaizacji w przeciwieństwie do procesu romanizacji jaki obecny był w przypadku państwa wczesnopiastowskiego. Poziom refleksji teoriopoznawczej i metodologicznej wsparty gruntowną wiedzą źródłoznawczą udokumentowaną w licznych opracowaniach sprawia, że piszący te słowa nie ma wątpliwości co do odpowiedniego przygotowania Pana Doktora do samodzielnego funkcjonowania w środowisku naukowym i kształcenia młodych kadr naukowych w ramach seminariów wszystkich trzech stopni nauczania akademickiego.

Pozostaje zatem odpowiedź na pytanie, czy dotychczasowy dorobek habilitanta, a zwłaszcza wskazane przez niego osiągnięcia badawcze spełniają pozostałe kryteria określone w *Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 1.09.2011 roku w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Pomijając* w ocenie dorobku habilitanta *impact factor* (par. 4, pkt 3), liczbę cytowań (par. 4, pkt 4), *index Hirscha* (par. 4, pkt 5), które tylko w niewielkim stopniu dotyczą obecnie humanistyki trzeba stwierdzić, że wszystkie pozostałe kryteria Pan Doktor spełnia z należytą, nie pozostawiając wątpliwości co do zasadności ubiegania się o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego. Pan Doktor Marcin Wołoszyn kierował lub kieruje wieloma krajowymi i zagranicznymi projektami badawczymi realizowanymi w ramach środków KBN, Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej, MNiSW czy też prestiżowego stypendium Humboldt'a (par. 4, pkt 6). Na szczególną uwagę zasługuje tu wieloletni, realizowany obecnie grant *Złote jabłko polskiej archeologii. Zespoły grodowe w Czerminie i Gródku (Grody Czerwieńskie) – chronologia i funkcja we świetle badań dawnych oraz weryfikacyjnych*, którego wyniki wydają się być kluczowe dla zagadnienia pogranicza polsko-ruskiego. Na podkreślenie zasługuje również jego działalność organizacyjna widoczna w Jego zaangażowaniu w organizację międzynarodowych konferencji naukowych i członkostwo w organizacjach naukowych i radach redakcyjnych. Za swoją dotychczasową aktywność naukową otrzymał

wiele nagród i wyróżnień m.in. nagrodę Rektora Uniwersytetu Rzeszowskiego i Akademii Inskrypcji i Literatury Pięknej w Paryżu za książkę *Byzantine Coins in Central Europe between the 5th and 10th Century* (Kraków 2009) (par. 4, pkt 7). Szczególnie wysoko należałoby ocenić aktywność Pana Doktora pod kątem uczestnictwa w konferencjach naukowych zarówno zagranicznych, jak i krajowych (par. 4, pkt 8). W sumie uczestniczył w 29 konferencjach międzynarodowych (m.in. Niemcy, Wielka Brytania, USA, Serbia, Włochy), z reguły wygłaszając na nich referaty, co świadczy niewątpliwie o ponadprzeciętnej aktywności Pana Doktora w upowszechnianiu wyników swoich badań i uczestnictwie w międzynarodowym życiu naukowym.

Zgłoszoną przez dr Marcina Wołoszyna serię spójnych tematycznie publikacji pt. *Polska a cywilizacja bizantyjsko-ruska w VI-XIII w. na tle europejskim. Archeologia, numizmatyka, historia* niewątpliwie uznać należy za cenny wkład w poznanie kultury materialnej oraz procesów społeczno-kulturowych zachodzących we wczesnym średniowieczu w Europie Środkowej i Wschodniej, w tym również na terenach pogranicza polsko-ruskiego, zajmującego wyjątkowe miejsce w Jego zainteresowaniach naukowych. Nie mam wątpliwości, że doktor Marcin Wołoszyn to obecnie jeden z najlepszych w archeologii polskiej i środkoeuropejskiej znawców problematyki pogranicza polsko-ruskiego. **Uważam zatem, że dotychczasowy dorobek Pana Doktora, a w szczególności osiągnięcia naukowe po uzyskaniu stopnia doktora, obejmujące również treści zawarte w zgłoszonym cyklu publikacji, w pełni spełniają kryteria stawiane habilitantom. Stanowią one rzeczywisty i oryginalny wkład w rozwój archeologii, będąc właściwą podstawą do uzyskania stopnia doktora habilitowanego.**

Toruń, 13. 03. 2014 rok

Wojciech Olszewski